

ΑΘΗΝΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΤΗΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

(ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ)

ΤΟΜΟΣ ΕΞΗΚΟΣΤΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΤΥΠΟΙΣ ΜΗΝΑ Δ. ΜΥΡΤΙΔΟΥ
1956

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ἰάκωβος Τριβώλης. Ποιήματα. Herausgegeben, übersetzt und erklärt von Johannes Irmischer. 1956. Akademie-Verlag, Berlin (Deutsche Akademie der Wissenschaften zu Berlin. Institut für griechisch-römische Altertumskunde. Berliner Byzantinische Arbeiten, Band 1). 8° σ. X + 121 + 1 λ.

Τοῦ εὐγενοῦς Κερκυραίου Ἰακώβου Τριβώλη († 1547/8) εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστά, ἤδη ἐκ παλαιῶν βενετικῶν ἐκδόσεων, κατ' ἐπανάληψιν ἀνατυπωθεισῶν, δύο στιχουργήματα εἰς δημώδη γλῶσσαν: ἡ « Ἱστορία τοῦ Ταγιαπιέρα » καὶ ἡ « Ἱστορία τοῦ Ρὲ τῆς Σκότιας μετὴν Ρήγισσα τῆς Ἑγγλιτέρας ». Τὸ πρῶτον, γραφὲν εὐθύς μετὰ τὸ 1520, ἐξιστορεῖ καὶ ἐξαίρει, εἰς 312 ἀτέχνους ὀκτασυλλάβους ὁμοιοκαταλήκτους στίχους, πολεμικὸν κατόρθωμα τοῦ Βενετοῦ κυβερνήτου γαλέρας (σοπρακόμη) Zuan Antonio Tajarieta († 1553), ἥτοι τὴν ἐν ἔτει 1520 καταναυμάχησιν τουρκικοῦ πειρατικοῦ σκάφους παρὰ τὰ ὕδατα τῆς Κερκύρας. Τὸ δὲ δεύτερον, συντεθὲν τῷ 1540 καὶ ὀλιγώτερον ἀδέξιον, εἶναι διασκευή, ἐκ 376 δεκαπεντασυλλάβων ὁμοιοκαταλήκτων στίχων, διηγήματος ἐκ τοῦ « Δεκαημέρου » τοῦ Βοκκαίου.

Τὰ δύο στιχουργήματα ταῦτα εἶχεν ἐκδώσει ὁ Émile Legrand, τὸ μὲν δεύτερον τῷ 1871 (κατὰ τὰς βενετικὰς ἐκδόσεις τοῦ 1624 καὶ 1646), τὸ δὲ πρῶτον τῷ 1869 (κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1643), τῷ 1872 (μετὰ γαλλικῆς μεταφράσεως) καὶ τῷ 1875 (μετ' εἰσαγωγῆς, σημειώσεων καὶ γαλλικῆς μεταφράσεως, κατ' ἔκδοσιν δῆθεν τοῦ 1521, πράγματι δὲ τοῦ 1782). Ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βερολίνου καθηγητῆς κ. Ἰωάννης Irmischer προβαίνει νῦν εἰς νέαν κριτικὴν ἔκδοσιν αὐτῶν, τῇ βοηθείᾳ πλειόνων, καὶ δὴ παλαιότερων, ἐκδόσεων (τοῦ 1626 διὰ τὸ πρῶτον καὶ τοῦ 1577 διὰ τὸ δεύτερον), μετὰ γερμανικῆς μεταφράσεως καὶ σημειώσεων (σ. 33-95), ἐκτενοῦς εἰσαγωγῆς (σ. 1-32), μετρικῆς καὶ γραμματικῆς ἐξετάσεως (σ. 97-112) καὶ γλωσσarioῦ (σ. 113-121). Πρόκειται περὶ εὐσυνειδήτου ἐργασίας γενομένης μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας καὶ προσοχῆς.

Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον (σ. 1-10) τῆς Εἰσαγωγῆς ὁ ἐκδότης παρέχει λεπτομερῆ ἀναγραφὴν πασῶν τῶν ἐκδόσεων (σωζομένων, λανθανουσῶν ἢ καὶ ἀμφισβητουμένων) ἑκατέρου τῶν στιχουργημάτων. Καὶ τῆς μὲν « Ἱστορίας τοῦ Ταγιαπιέρα » σώζονται σήμερον βενετικαὶ ἐκδόσεις μόνον τῶν ἐτῶν 1626, 1643 καὶ 1782 (ἀριθ. 5-7)· ἐκ τῶν παλαιότερων (τοῦ 16ου αἰ.) ἢ τοῦ 1521 (ἀριθ. 1) φαίνεται

πλαστή και ἡ τοῦ 1523 (ἀριθ. 2) ἀμφισβητεῖται, αἱ τοῦ 1528 και 1544 ὁμως (ἀριθ. 3-4) δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ ἀθετηθοῦν και εἶναι ἀτύχημα ὅτι δὲν εὑρέθησαν ἀντίτυπά των, τὰ ὁποῖα θὰ μᾶς παρέδιδον πιθανῶς καλύτερον κείμενον. Ἡ δὲ «Ἱστορία τοῦ Ρὲ τῆς Σκότσιας», ἔνεκα τοῦ πράγματι τερπνοῦ αὐτῆς θέματος, ἐγνώρισεν ἔτι πλείονας ἐκδόσεις, περὶ ὧν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν, εἰς συμπλήρωσιν τῶν ὑπὸ τοῦ κ. Irmscher γραφομένων, τὰ ἑξῆς: Ἡ παλαιότερα σωζομένη σήμερον ἐκδοσις τοῦ 1577 (ἀριθ. 5) ἔχει περιγραφῆ και ὑπὸ Ἐ. L e g r a n d, Bibliographie Hellénique... aux XVe - XVIe siècles, τόμ. 4, Paris, 1906, ἀριθ. 722, σ. 209. Τῆς τοῦ 1643 ἀντίτυπον εὑρηται και ἐν Γενναδεῖφ Βιβλιοθήκῃ (MGL 62 4). Ἡ τοῦ 1646 (ἀριθ. 9), ἧς ὁ κ. Irmscher δὲν παραθέτει τὴν ἐπιγραφὴν, περιγράφεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Ἐ. L e g r a n d, Bibliographie Hellénique... au XVIIe siècle, τόμ. 2, Paris, 1894, ἀριθ. 385, σ. 34 (ἐξ ἰδίου ἀντιτύπου) και ὑπὸ Ἐ. L e g r a n d - H. P e r n o t, Bibliographie Ioniennne, τόμ. 1, Paris, 1910, ἀριθ. 178, σ. 53. Ἡ τοῦ 1683 (ἀριθ. 10) περιγράφεται ὑπὸ Ἐ. L e g r a n d, Bibliographie Hellénique... au XVIIe siècle, τόμ. 5, Paris, 1903, ἀριθ. 198, σ. 133-134. Ἡ τοῦ 1806 (ἀριθ. 17) ἔχει περιγραφῆ ὑπὸ Δημ. Σ. Γκίνη-Βαλ. Γ. Μέξα, Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία, τόμ. Α', 1800-1839, ἐν Ἀθήναις, 1939, ἀριθ. 420, σ. 70. Τέλος, εἰς τὰς ἀναγραφομένας ἐκδόσεις δέον νὰ προστεθῆ και ἑτέρα ἐκδοσις τοῦ 1848 ἐν Βενετίᾳ παρὰ Ν. Γλυκεῖ, ἀποκειμένη ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Ἑλλάδος (Ν.Φ. 575P) και περιγραφομένη ὑπὸ Δημ. Σ. Γκίνη-Βαλ. Γ. Μέξα, ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Β', 1840-1855, ἐν Ἀθήναις, 1941, ἀριθ. 4757, σ. 211.

Εἰς τὸ δεύτερον κεφάλαιον (σ. 11-15) ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὸν βίον τοῦ Ἰακώβου Τριβώλη, οὐχὶ ὁμως μετὰ τῆς δεούσης πληρότητος και ἀκριβείας, διὸ και ἔχουν ἀνάγκη διασαφήσεως: Τὰς πρώτας περὶ τοῦ στιχουργοῦ τούτου εἰδήσεις (κατὰ πληροφορίας ἐκ τοῦ ἀρχαιοφυλακείου Κερκύρας χορηγηθείσας ὑπὸ Ἰωάννου Ρωμανοῦ) παρέσχεν ὁ Ἐ. L e g r a n d (Histoire de Tagiariera, Paris, 1875, σ. 15-17), ἐπανελάβε δ' αὐτὰς και συνεπλήρωσεν ὁ Élie Denissoff (Maxime le Grec et l'Occident, Paris-Louvain, 1943, σ. 125-126) πραγματευόμενος τὰ κατὰ τὴν ἐν γένει οἰκογένειαν Τριβώλη, εἰς ἣν κατὰ τὴν θεωρίαν του ἀνήκεν ὁ Μάξιμος ὁ Γραικὸς (πρότερον Μιχαήλ-Μάξιμος Τριβώλης). Ὁ κ. Irmscher, παραλαμβάνων ἐκ τοῦ Denissoff, δέχεται πρῶτον τὴν ὑπόθεσιν τούτου, καθ' ἣν ὁ Ἰακώβος Τριβώλης, ἐπειδὴ αὐτοαποκαλεῖται « υἱὸς τῆς καλογραίας », κατήγετο

μητρόθεν ἐκ τῆς οἰκογενείας Καλογερά (!) — ὑπόθεσιν ὄλως ἄτοπον βεβαίως. Εἶτα δὲ παραθέτει τὰ ἐξῆς περὶ τούτου βιογραφικὰ στοιχεῖα : τῷ 1520 ἐξελέγη μέλος τοῦ Συμβουλίου τῶν ἐν Κερκύρα εὐγενῶν, τῷ 1526 φέρεται ἔχων ἤδη σύζυγον τὴν Μαριέτταν, θυγατέρα τοῦ ποτὲ Μιχαὴλ Αὐλωνίτου, τῷ 1541 ἐξελέγη σύνδικος καὶ τῷ 1545 δικαστῆς ἐπὶ ἐνιαυσίῳ θητεία τῷ 1556 δὲν ἔζη πλέον, ἀφοῦ ὁ υἱὸς του Δῆμος ἀναγράφεται ὡς τέκνον τοῦ « *q u o n d a m I a c o m o* ». Ὁ κ. I r m s c h e r ὁμως ἠγνόησεν (ἂν καὶ χρησιμοποιούμενον ὑπὸ Denissoff) μελέτημα τοῦ Σπυρίδωνος Λάμπρου περὶ τοῦ γνωστοῦ ἐν Σπάρτῃ βιβλιογράφου Δημητρίου Τριβώλη¹, πατρὸς πιθανώτατα τοῦ ἡμετέρου στιχουργοῦ, πρώτου δὲ μετοικήσαντος ἐκ Λακεδαίμονος εἰς Κέρκυραν καὶ γενομένου γενάρχου τοῦ ἐν Κερκύρα δμωνύμου οἴκου. Εἰς τὸ μελέτημα τοῦτο ὁ Λάμπρος παραθέτει (κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ ἐν Κερκύρα ἀρχαιοφύλακος καὶ λαμπροῦ ιστοριοδίφου Λιυρεντίου Βροκίνη) καὶ ἄλλα περὶ Ἰακώβου Τριβώλη ἐνδιαφέροντα βιογραφικὰ στοιχεῖα², ἧτοι ὅτι οὗτος διετέλφε μέλος τοῦ συμβουλίου τῶν εὐγενῶν τῷ 1520-1524, ἀλλὰ καὶ τῷ 1546 καὶ 1547 καὶ — τὸ σπουδαιότερον — ὅτι ὁ υἱὸς του Δῆμος φέρεται ὡς « *D i m o q (u o n d a) m I a c o m o* » ἤδη τῷ 1548 καὶ 1549. Κατὰ ταῦτα ἦτο γνωστὴ ἤδη ἀπὸ πολλοῦ ἡ ἀκριβὴς χρονολογία τοῦ θανάτου τοῦ ἡμετέρου στιχουργοῦ (1547/8), τὴν ὁποίαν δὲν παρέχει ὁ κ. I r m s c h e r. Ἐὰν δ' ὁ ὑπὸ τοῦ Denissoff προβληθεὶς ταυτισμὸς τοῦ λογίου καὶ μοναχοῦ Μιχαὴλ - Μαξίμου Τριβώλη πρὸς τὸν πολὺν Μάξιμον τὸν Γραικὸν εὐσταθῆ, τότε ὁ ἡμέτερος Ἰάκωβος Τριβώλης εἶναι ἴσως πρωτεξάδελφος τοῦ Μαξίμου, ἀφοῦ ὁ πατὴρ τοῦ Ἰακώβου βιβλιογράφος Δημήτριος καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Μαξίμου Μανουὴλ ἦσαν πιθανώτατα ἀδελφοί, κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Denissoff (σ. 131) καὶ τοῦ Γρηγ. Παπαμιχαὴλ ἐξενεχθεῖσαν εἰκασίαν³. Ἐξ ἄλλου ὁ κ. I r m s c h e r ἐχρησιμοποίησεν ἀνεπαρκῶς τὸ βιβλίον τοῦ *E u g è n e R i z o R a n g a b é*, *Livre d'or de la noblesse Ioniennne*. Corfou (Athènes, 1925), ἐνθα πολλὰ (δερόμενα ὁμως αὐστηροῦ ἐλέγχου) περὶ τῆς οἰκογενείας Τριβώλη (σ. 253 - 266) καὶ δὴ περὶ τοῦ ἡμετέρου Ἰακώβου (σ. 254 - 255, ἀριθ.

1. Σπυρ. Π. Λάμπρου, Λακεδαιμόνιοι βιβλιογράφοι κλπ., « Νέος Ἑλληνομνήμων », τόμ. 4 (1907), σ. 316 - 325, ἀριθ. 21 (1462 - 1492 (;), — Δημήτριος Τριβώλης).

2. Αὐτόθι, σ. 323 - 325.

3. Μάξιμος ὁ Γραικός, ὁ πρῶτος φωτιστῆς τῶν Ῥώσων, ὑπὸ Γρηγορίου Παπαμιχαήλ, ἐν Ἀθήναις, 1950, σ. 402 - 405 (Οἱ Τριβῶλαι), βλ. σ. 404· τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν γνωρίζει ὁ κ. I r m s c h e r.

6) καὶ τῶν τέκνων του (σ. 257 - 258, ἀριθ. 11 - 15), ἅτινα ὄφειλε νὰ συζητήσῃ καὶ διασαφήσῃ. Ἐκ τῶν τέκνων πάντως τοῦ Ἰακώβου, πλὴν τοῦ ἀνωτέρω Δήμου, σημαντικώτερον δέον νὰ θεωρήσωμεν τὸν «σώφρονα καὶ σπουδαιότατον Καντῖνον τὸν Τριβώλην» τὸν μαρτυρούμενον ὑπὸ τοῦ Νικολάου Σοφιανοῦ ἐν ἀφιερωτικῇ ἐπιστολῇ του εἰς βιβλίον τοῦ 1544¹. Ταῦτα εἶναι τὰ κυριώτερα περὶ τοῦ συνθέτου τῶν ἐκδιδομένων στιχουργημάτων μέχρι σήμερον ἑξαχθέντα ἐκ τοῦ ἀρχειοφυλακείου Κερκύρας, τὸ ὁποῖον δὲν κατεστράφη κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον, ὡς πιστεύει (σ. 12, σημ. 3) ὁ ἐκδότης², μὴ ἀναζητήσας διὰ τοῦτο τὰ σχετικὰ ἔγγραφα, οὐδ' ἐπιχειρήσας νέας ἐν αὐτῷ ἐρεῦνας.

Εἰς τὸ ἐπόμενον κεφάλαιον (*Trivolis' Schriften*, σ. 16 - 21) ὁ κ. Irmscher παρέχει ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου τῶν δύο ποιημάτων τοῦ Τριβώλη. Τὸ ἐν τῷ πρώτῳ ποιήματι ἐξιστορούμενον πολεμικὸν ἐπεισόδιον τῆς 25/26 Ἰανουαρίου 1520 ἔχει ἐκτεθῆ, κατ' εὐτυχῆ σύμπτωσιν, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ πρωταγωνιστοῦ του Ταγιαπιέρα εἰς δύο ἐπιστολάς του ἀπὸ 1 Φεβρουαρίου 1520 πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Πέτρον, περιεχομένας εἰς τὰ *Diarii* τοῦ Marino Sanuto (τόμ. 28, 1890, σ. 283 - 286). Ὁ ἐκδότης γνωρίζει τοῦτο μόνον ἐκ τοῦ ἀρθρου τοῦ G. Presenti, *Breve nota sull' episodio di Tagliapietra narrato da G. Trivolis*, ἐν «*Byzantinische Zeitschrift*», τόμ. 25 (1925), σ. 322 - 326, τοῦ καὶ ἐπανεκδώσαντος τὴν δευτέραν ἐπιστολήν. Εἶναι ὁμως παράδοξον πῶς καὶ ὁ Presenti καὶ ὁ κ. Irmscher ἠγνόησαν παντελῶς ὅτι ἤδη πρὸ πολλοῦ εἶχεν ὑποδείξει τὸ πρᾶγμα ὁ Legrand, ὅστις μάλιστα καὶ ἀνεδημοσίευσεν ἀμφοτέρας τὰς ἐπιστολάς ταύτας καὶ συνέκρινε τὰ ἐν αὐταῖς ἐκτιθέμενα πρὸς τὰς ἀντιστοιχοῦσας περικοπὰς τοῦ ἔργου τοῦ Τριβώλη ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1626 (*Bibliographie Hellénique... au XVIIe siècle*, τόμ. 1, Paris, 1894, ἀριθ. 161, σ. 225 - 231)³. Τοῦ δὲ δευτέρου ποιήματος ἡ σχέσις πρὸς τὸ ἐν «*Δεκαημέρω*» τοῦ Βοκκαίου ἀφήγημα ὑπ' ἀριθ. 7 τῆς ἑβδόμης ἡμέ-

1. Αὕτη ἀνεδημοσιεύθη ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου (καὶ ὄχι ἐκ χειρογράφου, ὡς γράφει ὁ κ. Irmscher, σ. 12) ὑπὸ Ε. Legrand, *Bibliographie Hellénique... aux XVe et XVIe siècles*, τόμ. 1, Paris, 1885, σ. 247 - 249.

2. Βλ. προσφάτως Ν. Β. Τωμαδάκη, Ἐκθέσις περὶ Ἀρχείων Κερκύρας, ΔΙΕΕ, τόμ. XI (1956), σ. 33 - 42.

3. Τὴν εἰς τὸν Legrand παραπομπὴν ταύτην σημειοῖ ἐν τούτοις ὁ κ. Irmscher βιβλιογραφῶν (σ. 2) τὴν ἐκδοσιν τοῦ 1626! Εἶναι προφανές ὅτι παρέλαβεν αὐτὴν ἄλλοθεν, διότι ἄλλως δὲν ἐξηγεῖται πῶς δὲν παρετήρησε τὸν λῆαν ἐπιτυχῆ τοῦτον συσχετισμὸν τὸν γεγόμενον ἐνταῦθα ὑπὸ τοῦ Legrand.

ρας (τὸ ἐπιγραφόμενον « Lodovico discuoorge a madonna Beatrice l'amore, il quale egli le porta... » κλπ.) εἶχεν ἐπίσης διαπιστωθῆ ὑπὸ παλαιότερων μελετητῶν· ὁ ἐκδότης παραθέτει καὶ τοῦ προτύπου τούτου περίληψιν καὶ προβαίνει εἰς τὴν σύγκρισιν (τὴν ὁποίαν ὅμως θὰ ἠθέλομεν λεπτομερεστέραν) τῆς ἐμμέτρου διασκευῆς τοῦ Τριβώλη πρὸς αὐτό.

Ἀκολουθεῖ κεφάλαιον περὶ τῆς ἀξίας τῶν δύο στιχουργημάτων (Wertung und Wirkung von Trivolis' Schriften, σ. 22 - 25), ὅπερ ὅμως ἀναλίσκεται εἰς γενικότητος μᾶλλον καὶ δὲν καθορίζει ἀκριβῶς τὴν θέσιν τὴν ὁποίαν κατέχει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας ὁ μετριώτατος οὗτος καὶ ἀρκούντως ἀδέξιος στιχουργός.

Τὸ τελευταῖον εἰσαγωγικὸν κεφάλαιον (σ. 26 - 32) εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὰ ἐκδοτικὰ προβλήματα, ἅτινα ἀντιμετώπισεν ὁ ἐκδότης πρὸς καταρτισμὸν τοῦ κειμένου. Αἱ λύσεις, εἰς τὰς ὁποίας κατέληξε, μετὰ περισσοτέρας ἴσως τοῦ δέοντος ταλαντεύσεις καὶ συζητήσεις (βλ. καὶ τὰ ἐν προλόγῳ, σ. VII - VIII, γραφόμενα), εἶναι ὀρθαί. Οὐδεὶς πράγματι δισταγμὸς δέον νὰ χωρῆ σήμερον, προκειμένου περὶ ἐκδόσεως φιλολογικῶν κειμένων (καὶ οὐχὶ διπλωματικῆς ἀρχειακῶν ἐγγράφων), περὶ τοῦ ὅτι ταῦτα πρέπει ν' ἀποκαθίστανται ὁμοιομόρφως κατὰ τὴν σημερινὴν ὀρθογραφίαν, μὴ λαμβανομένων ποσῶς ὑπ' ὄψιν τῶν περὶ τὴν ὀρθογραφίαν καὶ τὴν στίξιν σφαιμάτων τῶν χειρογράφων ἢ (ὡς ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει, τοῦθ' ὅπερ οὐδόλως μεταβάλλει τὰ πράγματα) τῶν παλαιῶν λαϊκῶν ἐκδόσεων. Τὰ ἀπλᾶ σφάλματα ταῦτα οὐδὲ κἂν μνείας ἐν τῷ κριτικῷ ὑπομνήματι εἶναι ἀξία. Ἐξαιρέσεις μόνον δέον νὰ γίνεται πάντοτε διὰ τὰς φωνητικὰς (καὶ τὰς πλέον ἀσημάντους ἢ ἀλόγους) παραλλαγὰς, ὡς καὶ διὰ τὰ χωρία τῶν ὁποίων ἡ τοιαύτη ἢ τοιαύτη ὀρθογράφησις ἐνδέχεται νὰ γεννᾷ καὶ κριτικὰ ζητήματα. Παραμένει κατὰ ταῦτα ἀπαρασάλευτον τὸ κῦρος τῆς ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι ἐξενεχθείσης (« Ἀθηνᾶ », τόμ. 16 (1904), σ. 254) μεθολογικῆς ἀρχῆς (ἣν γνωρίζει καὶ ἠκολούθησεν ὁ ἐκδότης), καθ' ἣν « τὰ διαφόρως ἐκφωνούμενα καὶ ἀκουόμενα, ἀλλ' οὐχὶ τὰ διαφόρως ὀρώμενα εἶναι ἀξία σημειώσεως καὶ προσοχῆς ». Βεβαίως εἰδικώτερα ζητήματα ὀρθογραφίας θὰ γεννῶνται πάντοτε, οὐδ' εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῇ ἐνιαία λύσις ἰσχύουσα διὰ πᾶν κείμενον, πάσης γλωσσικῆς ἀποχρώσεως· ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει ἰδιαιτέραν τινὰ σημασίαν.

Τὰ κριτικῶς ἐκδιδόμενα στιχουργήματα τοῦ Τριβώλη παρέχονται μετὰ παραλλήλου γερμανικῆς μεταφράσεως, ὑπὸ δὲ τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα παρατίθενται πλούσια, πραγματικὰ ἰδίως, σχόλια. Τὰ σχόλια ταῦτα εἶναι ἀξιόλογα, διότι ὁ ἐκδότης εἶναι λίαν ἐνημερωμένος βιβλιο-

γραφικῶς, ἰδίως ὡς πρὸς τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν βενετικὴν καὶ γενικώτερον τὴν εὐρωπαϊκὴν ἱστορίαν· ὀλιγωτέραν ἐξοικείωσιν δεικνύει πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγματα, ἐπικαλούμενος ἐνίοτε δημοσιεύματα ἀνίσου ἀξίας ἢ πεπαλαιωμένα ἀπὸ πολλοῦ. Τῆς ἀκολουθούσης μετρικῆς καὶ τῆς συστηματικῆς γραμματικῆς ἐξετάσεως ἡ χρησιμότης εἶναι προφανής, ἰδίᾳ δὲ τοῦ ἐν τέλει ἐρμηνευτικοῦ γλωσσαρίου.

Αἱ ἐπὶ τῶν ἐκδιδομένων κειμένων παρατηρήσεις ἡμῶν ἦσαν ἀρχικῶς πολὺ περισσότεραι τῶν κατωτέρω καταχωριζομένων. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁμως ἐδημοσιεύθη περὶ τοῦ κρινομένου βιβλίου ἑτέρα βιβλιοκρισία, ἐκτενεστάτη καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσα, τοῦ κ. Λίνου Πολίτου εἰς τὰ « Ἑλληνικά », τόμ. 14 (1955/1956), σ. 513 - 526, ἣτις ἐπραγματεύθη ἐπιτυχῶς πλεῖστα ὅσα κριτικὰ ζητήματα, περὶ ὧν ἡμεῖς ἐτοιμοὶ νὰ διαλάβωμεν καὶ ἡμεῖς. Μὴ θεωροῦντες ἐπιστημονικῶς ὠφέλιμον τὴν ἐπανάληψιν νῦν τῶν αὐτῶν πραγμάτων, περιοριζόμεθα ἐνταῦθα εἰς ὀλίγας μόνον παρατηρήσεις, μὴ γενομένας ὑπὸ τοῦ κ. Πολίτου.

Α' - « Ἱστορία τοῦ Ταγιαπιέρα ».

α'. Κριτικά. — στ. 182 μὰ χέρια μὲ τὰ σπαθία. Γράφει : *μαχαίρια*. — στ. 244 καὶ ἀνταμό σας οἱ Πουλιέζοι. Γραπτέον : *ἀνταμῶς σας*, διότι ὁ μὲν τύπος *ἀνταμό* εἶναι ἀνύπαρκτος, ἐνῶ ἐν Κερκύρα ἀκούεται καὶ σήμερον τὸ *ἀνταμῶς* (βλ. Ἱστορικὸν Λεξικὸν τῆς νέας ἑλληνικῆς, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις, 1939, σ. 243). Ἡ λ. διορθωτέα καὶ ἐν τῷ γλωσσαρίῳ (σ. 113). — στ. 276 καὶ νὰ σπάση ὁ ἐχθρὸς του. Διορθωτέον βεβαίως : *σκάση*. — στ. 237 Ἄς ἀφήσωμεν Ἀρρινιώτες. Γράφει, πρὸς μετρικὴν τοῦ στίχου ἀποκατάστασιν : *ἀφήσωμε*. — στ. 288 σιὴν ντοάναν εἶναι βαλμένος. Γράφει (διὰ τὸν αὐτὸν λόγον) : *ντοάνα εἶναι ἦ ; ντοάναν εἶν'.*

β'. Ὄρθογραφικά. — στ. 84 (καὶ γλωσσάρ., σ. 115) *ἐδέτης* (γράφει : *ἐδέεις*). — στ. 100 *ἐσαλαβατῆσαν* (γράφει : *ἐσαλαβατίσαν*).

γ'. Μεταφραστικά. — στ. 43 - 44 καὶ ὁ νοῦς μου ὅλος τρομάσσει | ποὺ νὰ τόνε σουσουμιάση [γράφει : *ποῦ ἦ, κατὰ τὸν Λ. Πολίτην, ἐνθ' ἄνωτ., σ. 518, σημ. 1, πῶς] = Und mein ganzer Geist ist in Bewegung, dass er sein Bild zu skizzieren hat. Τὸ ὀρθὸν νόημα εἶναι : μὲ ποῖον νὰ τὸν θεωρήσῃ ὁμοιον (ἐκ τῶν ἐν τοῖς προηγουμένοις στίχοις 39 - 42 ἀναφερθέντων ἡρώων ἢ ἄλλων ὁμοίων πρὸς αὐτούς). — στ. 153 - 156 (*Καὶ οἱ Τοῦρκοι ὡς παλικάρια | ἐμαλῶναν μὲ δοξάρια,) | λέγω, καὶ μὲ τὰ σκεπέτα, | ποὺ ἀπεροῦσαν τὰ ἐλμέτα = ...mit ihren Haue n, welche die Helme durchbohrten. Ἡ λ. σκεπέτο οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὸ σκαπέτο (Haue), ὡς γράφεται καὶ ἐν γλωσσαρίῳ (σ. 119), ἀλλὰ προέρχεται ἐκ τῆς ἰταλικῆς schiorpetto, ἣτις σημαίνει βραχὺ πυροβόλον ὄπλον, τυφέκιον (βλ. περὶ τῶν νεοελληνικῶν τύπων τῆς λ. Ἄντ. Χατζῆ, Πόθεν τὸ ἐθνικὸν Σκιπετάρ, ΠΑΑ, τόμ. 4, 1929, σ. 102 - 108). Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ στιχουργήματος περιγράφεται ἀκόμη ἡ ἐξ ἀποστάσεως μάχη (ἡ ἐκ τοῦ συστάδην συμπλοκῆ ἀρχίζει κατωτέρω, μετὰ τὴν ἐν στ.**

159 - 162 παρόρμησιν), ἄρα δὲν ἠδύνατο νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἀγχεμάχων ὄπλων, καὶ δὴ περὶ ἀξινῶν διαπερωσῶν τὰ κράνη (ἑλμέτα), ἀλλὰ μόνον περὶ ἐκηβόλων, οἷα ἄλλως τε καὶ τὰ παραλλήλως μνημονευόμενα δοξάρια.

Β' - « Ἱστορία τοῦ Ρέ τῆς Σκότσιας ».

α'. Κριτικὰ καὶ ὀρθογραφικά. — στ. 16 (καὶ πᾶσα εἰς νὰ φρίξη) | καὶ νὰ θανμάση, νὰ φριγῆ, ὁμοίως νὰ ἀπορήση. Γράφε : φρυγῆ, ὅπερ δὲν εἶναι τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ἐν στ. 15 φρίξη (ὡς φέρεται καὶ ἐν γλωσσαρίῳ, σ. 121), οὐδ' εἶναι ὀρθή ἢ μετάφρασις του εἰς sich entsetzen. Πρόκειται περὶ τοῦ ρήματος φρυγομαι = φλέγομαι, ξηραίνομαι, ἀπαντῶντος καὶ σήμερον πολλαχοῦ καὶ δὴ καὶ ἐν Κερκύρα. — στ. 22 μὲ ταύτην νὰ ζυγώση ». Γράφε : μετ' αὐτην. — στ. 119 καὶ λέγει του ἡ ρήγισσα : « Τί ἔχεις, τί ἀνασιενάζεις ; » Γράφε : κι'. — στ. 340 καὶ ὕστερα διὰ ταυτὲς τὸν ἔπαιρνεν ἡ λύσσα. Γράφε : διατ' αὐτές. — στ. 347 Γιὰ δ' αὐτο μὴν ὀκνεύετε, μηδὲν τὸ ἀμελᾶτε. Γράφε : Γιὰ δαῦτο.

β'. Ἑρμηνευτικά. — στ. 167 - 169 (... χίλιες φορὲς τὴν ὥρα | ὀρέγομαι τὸν θάνατον ἐκεῖ στὴν Ἑγγλιτέρρα,) | μόνον νὰ ἰδῶ καθολικὰ τῆς ρήγισσας τὰ κάλλη = ... nur um ü b e r h a u p t einmal die Schönheit der Königin zu sehen. Τὸ καθολικὰ δὲν σημαίνει ἐνταῦθα « ἐν γένει » (überhaupt), ἀλλ' αὐτουσίως, ἀκριβῶς, αὐτὰ ταῦτα (νὰ ἰδῆ δηλ. οὐχὶ ἀπλῶς τὴν εἰκόνα, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἰδίαν ὡραίαν ρήγισσαν). — στ. 126 ρήγας ἔναι ὁ πατέρας μου καὶ ἔχει περίσσια μπέτζια. Ἡ λ. μπέτσι ὀρθῶς ἐρμηνεύεται ἐνταῦθα καὶ ἐν γλωσσαρίῳ (σ. 117) ὡς « Geld » βλ. καὶ Γ. Ν. Κατζιδάκιν ἐν « Ἀθηναῖ », τόμ. 23 (1911), σ. 159. Διὰ τὴν εἰδικωτέραν σημασίαν τῆς ὡς βενετικοῦ χαλκοῦ γομίματος (bezzo), ἀποτελοῦντος τὸ ἡμισυ τοῦ λεπτοῦ (soldo) βλ. G. Boerio, Dizionario del dialetto Veneziano, Venezia, 1829, σ. 52, διὰ δὲ τὴν χρῆσίν τῆς καὶ ἐν νεοελληνικῇ παροιμίᾳ βλ. Νικολάου Πολίτου, Παροιμίαι, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις, 1900, σ. 362. — στ. 196 τὸν κόπον, τὸν σταγυταρισμόν, πόκαμα, νὰ μὴν χάσω. Ἡ λ. στανταρισμός, ἄπαξ ἐνταῦθα μόνον φερομένη, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ἦτις ὀρθῶς ἐρμηνεύεται (καὶ ἐν γλωσσαρίῳ, σ. 120) « Mühe, Anstrengung » φαίνεται προερχομένη ἐκ τοῦ ρήμ. σταντάρω, ὅπερ, κατὰ χειρόγραφον τοῦ Δ. Πουλᾶκη ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας, ἀκούεται ἐν Κεφαλληνίᾳ καὶ σημαίνει (ὡς τὸ ἰταλ. stentare, ἐξ οὗ προφανῶς προέρχεται) « στενοχωρῶ », « βασανίζω » (φράσ. : « ὁ τάδε σταντάρει τὴ ζωὴ του, γιὰ νὰ κάμη λεφτὰ » = βασανίζεται γιὰ...).

Γενικῶς τὸ κρινόμενον βιβλίον, παρὰ τὰς ἀτελείας του, ὀφειλομένης εἰς τὴν μὴ τελείαν γνῶσιν τῆς δημώδους ἑλληνικῆς γλώσσης τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ τὴν οὐχὶ πλήρη πάντοτε βιβλιογραφικὴν ἐνημέρωσιν, εἶναι χρησιμώτατον, διότι ἐγράφη μὲ μέθοδον καὶ μὲ ἀξιέπαινον ζῆλον. Διὰ τοῦτο ὀφείλονται πολλαὶ χάριτες εἰς τὸν ξένον ἐρευνητὴν, ὅστις μὲ τόσῃν ἀγάπῃ καὶ ἐνδιαφέρον κατέστησεν ἀντικείμενον ἐπιστημονικῆς ἐξετάσεως τὰ παλαιὰ ταῦτα ἔργα τῆς δημώδους ἡμῶν φιλολογίας.